

mendo Hildefonso archiepiscopo Quiricus servulus **A** commensalem Dominum obtineas, ut donec me perficiat suæ pietatis curatione, meis languoribus suam medicinam non subtrahat, præcor. Christi gratia incolumem servet dominum meum in longævitate perennis ævi. Amen.

HILDEFONSI RESPONSIO.

Id se quidem libenter præstiturum, sed iniquitate temporum retardari significat.

Domino meo Quirico episcopo Hildefonsus famulus vester.

1. Cum ad omnia nova, ut nostis, omnipotens Deus non novo, sed sempiterno utatur consilio, ad egestatem nostri temporis talentorum vobis summam distribuens, ne plurimum inedia labefactemur, vestri oris pabulo nos sustentare curavit. Ac proinde quia summo Patrifamilias duplicatione eorundem talentorum rationis summam referre curatis, obsecro ut si qua in opacitatibus divinarum Scripturarum ad utilitatem matris charissimæ, quæ et nunc nobiscum gemit in terra, et ad quam suspiramus in cælo, sedula revolutione invenitis, et invenire intenditis, ad profectum ejusdem sanctæ matris styli oraculo promerere non cessetis decenter: et in eo prosit ut tu, domine, qui in cubiculum Regis æterni introduceris, **B** sacrarum Scripturarum vestem aperias, atque illa quæ senioribus tegmine vestimentorum adoperta latebant, palam facere solito labore intendas. Nam ex distributione gratiæ supernæ, ut confidimus, aperitur vobis ostium sermonis ad loquendum mysterium suum. Erit enim respectus operis vestri cum retributione æternæ mercedis, cum infirmantium mentes ad salutem interioris hominis per vos Christus pro-
vexerit, ut tibi, quæ animæ salutem initiaverant, pleno robore convalescant; jactuque seminum spiritalium per doctrinam sanctæ prædicationis, cum alios ab errore pertraxeris, aliosque ne errēt servaveris, collectis manipulis sancti laboris post cursum longioris ævi eas ad conspectum æterni judicis potiturus gaudia sempiterna.

2. Me igitur, quem torpore mentis obtusum, et sermone prædicationis ignarum tu, mi domine sanctissime, nosti, ut ministrante gratia Spiritus sancti quæcunque dixeris pie, quæcunque deprompseris sancte, quæcunque manifestaveris recte, quo et idem sanctus Spiritus agnoscat, et omnes qui illo pleni sunt diligant, ut me munire his donis non dedigneris, suggero. Sic glorificetis et portetis Christum in confessionibus vestris et presentibus et æternitate sæculis permansuris.

3. De cætero his excursis, ut manu sanctæ orationis erigas imbecillum, atque ut jugitate precum apud

1. Imperas mihi, charissime domine, aut loqui si taceo, aut ne taceam loquens, et dominicæ vestis, quæ non habet maculam aut rugam, abdita contactaque devolvens, unius objectu luminis et desiderii fidelium luceam, et insipientiam perfidorum extinguam. Non ergo possum, sed ille faciat in me hanc gloriam sibi, qui erigit elisos, solvit compeditos, et illuminat cæcos. Qui crigat me ad se manibus piæ crucis, quem cecidisse constat de manibus suæ divinitatis; qui solvat me imperiis pietatis a vinculo secleris; qui illuminet me prævenienti misericordia, quem caligavit malorum culpa; et tunc ab Jesu apprehensus audiam: *Dimissus es ab infirmitate tua*, confestimque erectus glorificem eum. Tunc quoque solum abire sinat, et curram post eum in odore unguentorum ejus: quodque afflatu virtutis attraxerim, eloquii flatu respirem. Illuminet etiam cæcum, et cum lumen miserationis ejus agnovero, ego quoque et omnis plebs demus laudem Deo.

C 2. Nunc certe quia non me, sed gloriam Christi mei quæris in me, et ego non meipsum commendo, sed Christum meum in omni quod loqui appeto, spectantibus amabilem ardentem exhibeo, ut hunc dilectum meum diligens loquar, loquens annuntiem, annuntians notum faciam, agnitum celebrem, reddam post celebritatem mortalitatis angelorum hymnis laudem sæculis sempiternis: igitur ut præcipis, appeterem loqui frequenter, et hoc mihi pia devotione adest, ut in meditatione legis Dei lingua simul et vita silentium non haberet; sed ita necessitas temporum vires atterit animorum, ut nec delectet vita propter imminencia mala.

SANCTI HILDEFONSI

- TOLETANI EPISCOPI

LIBER DE VIRIS ILLUSTRIBUS.

PREFATIO.

1 Virorum adnotationem illorum quorum edictis atque doctrinis sancta Ecclesia toto terrarum orbe diffusa illustratur in bonis atque defenditur ex adversis, mox post ascensionem Christi ab apostolorum

* In Editione Antonii Lorenza, quam sequimur, ante hunc librum representatur opus divi Isidori de Viris illustribus, quod nos, ut pote jam inter Opera

D exordio vir beatus atque doctissimus Hieronymus presbyter plene dicitur adnotasse, qui singulata nomina eorum, seriem temporum, monumenta librorum, diversitates opusculorum in laudabilem necessariamque memoriam usque ad seipsum stylo evidenti sancti Isidori recusum (*Patrologiæ tomo LXXXIII, col. 1082*), hic iterum ob oculos lectorum ponere inutile judicavimus. Edit.

conscribens, et innotescendo monstravit, et retexendo posteris commendavit. Hunc secutus Gennadius, renotationis ordinem textu simili percucurrit. Deinceps vir prudentissimus Hispalensis sedis Isidorus episcopus eodem ductu quosque viros optimos reperit, in adnotationem subjunxit. Siquidem non omnia præscrutatus abscessit. Post hunc in nostris partibus incaria cunctos invasit, ita ut quædam vetusta antiquitas operiret, et quam plurima nova neglectus oblivionis absconderet.

2. Ast ego procul valde impar et his quos adnotatio retinet, et illis quos renotatio delectavit, iadignusque satis et absque substantia totius boni operis, successorque sanctæ memoriæ alterius Eugenii factus in sede illa gloriosa Toletanæ urbis (quam non ex hominum immenso conventu gloriosam dico, cum hanc et gloriosorum illæstret præsentia principum, sed ex hoc quod coram timentibus Dominum iniquis atque justis habetur locus terribilis, omnique veneratione sublimis) conatus sum, etsi non elegans studium, vel obsequiam voluntatis bonæ illorum miscere memoriæ gloriôsæ sedis; ne incurrerem ex silentio damnatum, si tam gloriôsæ sedis tamque gloriosorum virorum clarescentem memoriæ lucem tenebrosa nube silentii contexissem.

3. Fertur namque ex antiquitate veteri, quod potuisse fieri cernitur exemplo temporis novi. Nam Montanus sedis ejusdem beatissimus præsul, ut a se conjugalibus conversationibus infamiam propulsaret, tandiu assumptos veste candentes narratur tenuisse carbonas, donec Domino consecrans oblationem, totius per semetipsum compleret missæ celebritatem. Quo sacrificio expleto, prunarum ignis cum decore vestis adeo in concordiam venit, ut nec vestis vim exstingeret ignis nec vis ignis, statum læderet vestis.

4. Rursum cum Helladio episcopo sedis ejus Justus diaconus fastu superbiæ insultaret, post mortem quidem sui pontificis vixit episcopus, et ipse tabefactus; sed in reprobum versus sensum, ob intemperantiam morum a ministris altaris sui dormiens strangulatus laqueo exspiravit.

5. Item, cum successori ejus Justo episcopo Gerontius presbyter, principis oblectamine fatus, contemptum adversitatemque deferret, tam repentino motu vim perdidit intellectus, ut multis medicorum curationibus acto, quidquid in medelam fieret, totum in pestis augmentum cresceret. Sicque perinvahit commotio mentis, ut usque ad obitum suum horror esset homini ejus vel participatio visionis, vel colloquium oris.

6. Adhuc etiam successori in locum ejus Eugenio priori Lucidius diaconus suus, cum innexus amicitiaæ sæculari violenter honorem presbyterii et quædam prædia extorsisset, tam in reprobum sensum, tamque in languoris supereminentem pervenit

A statum, ut cum vivere recusaret, tam mori esset quod viveret, quam vivere quod mori vellet.

7. Horum ergo honorum studiis provocatus, quæque vetera antiquorum relatu reperi, quæque nova exhibitione temporis didici, orsu linguæ quo potui subnotavi, ut illorum bonæ memoriæ jungar, a quibus prava operatione disjungor. Et qui cum illis in templo Dei non infero doctrinæ copiam, offerentium commendem fideli obsequela memoriæ, obsecrans omnes ut me divinæ ingerant pietati. Quare illos humanæ memoriæ, ex qua labi poterant, tenaciter commendavi. Sane beatissimum Gregorium sanctæ memoriæ Isidorus adnotaverat: sed quia non tantum de operibus ejus dixit, quantum nos sumus experti, ideo renotationem illius submoventes, quæque de illo novimus, stylo pleniore notamus.

- I. Gregorius papa Romanus.
- II. Asturius episcopus Toletanus.
- III. Montanus episcopus Toletanus.
- IV. Donatus monachus Afer [*Ms. Tolet.*, abbas Servitanus].
- V. Aurasius episcopus Toletanus.
- VI. Joannes episcopus Cæsaraugustanus.
- VII. Helladius episcopus Toletanus.
- VIII. Justus episcopus Toletanus.
- IX. Isidorus episcopus Hispalensis.
- X. Nonnitus episcopus Gerundensis.
- XI. Conantius episcopus Palentinus.
- XII. Braulio episcopus Cæsaraugustanus.
- XIII. Eugenius episcopus Toletanus.
- XIV. Eugenius alter episcopus Toletanus.

CAPUT PRIMUM.

b Gregorius papa Romanæ sedis et apostolicæ præsul, compunctione timoris Dei plenus, et humilitate summus, tantoque per gratiam Spiritus sancti scientiæ lumine præditus, ut non modo illi præsentium temporum quisquam, sed nec in præteritis quidem par fuerit unquam. Ita enim cunctorum meritorum claruit perfectione sublimis, ut exclusis omnibus illustrium virorum comparationibus, nihil illi simile demonstret antiquitas. Vicit enim sanctitate Antonium, eloquentia Cyprianum, sapientia Augustinum. Illic namque in exordio episcopatus sui edidit librum Regulæ pastoralis, directum ad Joannem Constantinopolitanæ sedis episcopum, in quo docet qualis quisque ad officium regiminiis veniat, vel qualiter dum venerit, vivere vel docere subjectos studeat. Scripsit præterea, exceptis opusculis de quibus Isidorus beatæ memoriæ mentionem facit, idem excellentissimus doctor et alios libros morales, videlicet super Ezechielem prophetam homilias viginti duas in libris duobus compactas, in quibus multa de divinis Scripturis mystico ac morali sensu d luculenter necnon et facundo sermone disseruit. Super librum Salomonis, cui titulus est Canticum canticorum

^a Ita edit. reg. et Ms. Tolet., non *curatoribus*, quod Edit. Florez.

^b Gregorii papæ Vita, quam se scripsisse Hildefonsus ait, in omnibus desiderabatur exemplaribus

Hildefonsi, præter unum, illud monasterii Fontis-Sancti.

^c Ita Isidorus, licet in impressis, *Ravenatatem*.

^d Cod. Tolet. et reg. Edit., *luculente*.

rum, quam mire scribeas, morali sensu opus omne exponendo percurrit. De Vitis Patrum per Italiam commorantium edidit etiam libros quatuor, quos volumine uno compegit, quem quidem Codicem Dialogorum maluit appellari. In quibus libris quanta divinitatis lateant sacramenta, et in amore coelestis patriæ mira documenta, studiosus potest facile cognoscere lector. Exstant et ipsius ad diversos epistolæ plurimæ, limato quidem et claro stylo digestæ; quas qui perlegerit, liquido advertet et in eo ad Deum rectam fuisse intentionem, et ad animarum zelum omni vigilantia et cura exstitisse solertem. Has itaque uno volumine arctans, in libris duodecim distinxit, Registrum nominandum esse decrevit. Fertur et alia opuscula edidisse egregia; sed ad manus nostras nondum pervenerunt. Felicissimus tamen et nimium felix, cui dedit Deus studiorum ejus omnia perpendere dicta. Floruit namque vir iste sublimis ac beatissimus doctor et præsul Mauritio Augusto regnante.

CAPUT II.

^a Asturius post ^b Audentium in Toletana urbe sedis metropolis provinciæ Carthaginis pontifex successor obvenit; vir egregius assignans opera virtutum plus exemplo vivendi quam calamo scribentis. Hic et sacerdotio beatus, et miraculo dignus, quia quibus jungeretur in cælo, eorum terreno reperire membra meruit in sepulcro. Nam cum sedis suæ sacerdotio fungeretur, divina dicitur revelatione communitus, Complutensi sepultos municipio (quod ab urbe ejus ferme sexagesimo milliario situm est) ^c Dei martyres perscrutari. Qui concitus accurrens, quos et telus aggeris et oblivio temporis presserat, in lucem et gloriam terrenæ cognitionis provehendos invenit. Quibus repertis, redire in sedem renuens, servitute simul et assiduitate sanctis innexus, diem clausit extremum. Cujus tamen sedem donec vixit nemo adiit. Inde, ut antiquitas fert, in Toletō sacerdos nonus, et in Compluto agnoscitur primus.

CAPUT III.

^d Montanus post Celsum primæ sedis provinciæ Carthaginis Toletanæ urbis cathedram tenuit: homo et virtute spiritus nitens, et eloquii opportunitate decorus, regimen honoris retentavit ac disposuit, condigno cœlestique jure simul et ordine. Scripsit epistolas duas ecclesiasticæ utilitatis disciplina consertas, e quibus unam Palentiæ habitatoribus, in qua presbyteros chrisma conficere, episcoposque alienæ diocesis, alterius territorii ecclesias consecrare, magna perhibetur prohibere auctoritate, sa-

^a Asturius, forte qui in 1 concil. Tolet.

^b Audentii episcopi Hispani meminit Gennadius.

^c Sanctos Justum et Pastorem passos sub Datiano, de quibus Prudentius.

^d Montani archiepiscopi Toletani duas epistolas, quarum Hildefonsus meminit, nos habemus nondum editas. Is vero Turibius, ad quem Montanus scribit, monachus fuit Palentinus, valde diversus a sancto Turibio Asturicensi episcopo, cujus corpus Lebanæ apud Astures colitur. Est et tertius Turibius notarius Romanæ sedis, cujus mentio fit primo concilio

erarum litterarum testimoniis affirmans id ipsum fieri penitus non licere. Amatores quoque Priscillianæ sectæ, licet non operarentur eadem, quia tamen memoriam ejus amore retinerent, abdicat et exprobrat, commemorans quod in libris beatissimi Turibii episcopi ad Leonem papam missis eadem Priscillianorum hæresis detecta, convicta, atque decenter maneat abdicata. Aliam vero epistolam ad Turibium religiosum, in qua collaudans eum, quod culturam destruxerit idolorum, committit ei sacerdotalis auctoritatem vigoris, per quam presbyteros chrisma conficere, et episcopos alienæ sortis alterius diocesis ecclesias consecrare, magna compescat invectione. Hic vir antiquissima fidelique relatione narratur ad exprobrationem infamiæ tandiu prunas tenuisse in vestimento ardetes, donec coram sedis suæ sacro altari totius missæ celebritatem per semetipsum explet. Peractis autem solemnibus nec prunæ ignem, nec vestis inventa est amississe decoram. Tunc Deo relatis gratiarum actionibus, per simplicem naturam ignis convicta est et fallacia detestabilis accusantis. et innocentia beatissimi sacerdotis. ^e Gloriosus habitus fuit temporibus Amalarici regis; annis novem pontificatus tenuit dignitatem.

CAPUT IV.

^f Donatus et professione, et opere monachus, cujusdam eremite fertur in Africa exstitisse discipulus. Hic violentias barbararum gentium imminere conspiciens, atque ovilis dissipationem et gregis monachorum pericula pertimescens, ferme cum septuaginta monachis copiosisque librorum Codicibus navali vehiculo in Hispaniam commovevit. Cui ab illustri religiosaque femina Minicea subsidiis ac rerum opibus ministratis, ^g Sirvitanum monasterium visus est construxisse. Iste prior in Hispaniam monasticæ observantiæ usum et regulam dicitur adduxisse, tam vivens virtutum exemplis nobilis, quam defunctus memoriæ claritate sublimis. ^h Hic in præsentī luce subsistens, et in crypta sepulcri quiescens, signis quibusdam proditur effulgere salutis; unde et monumentum ejus honorabiliter colere perhibentur incolæ regionis.

CAPUT V.

Aurasius Toletanæ Ecclesiæ pontifex metropolis urbis, post Adelphium in loco asciscitur sacerdotis, vir bonus, regiminis auctoritate præclarus [Tol., præclarens], domesticis rebus bene dispositus, adversitatibus infixis constanter erectus; qui quanto exstitit temperatior mansuetis, tanto fortior semper fuit inventus adversis. Plus illi intentio in defen-

Bracarensi. Prædictæ epistolæ editæ postea fuere ab eminentissimo card. Aguirrio; deinde a P. Florez; tertio tandem a nobis in hoc opere recusæ.

^e Et ita subscribit Montanus in 11 concil. Tolet., anno 5 Amalarici.

^f Donatum mirabilium operatorem vocat Joannes Biclari. ann. 572.

^g De Sirvitano Isidorus in Eutropio.

^h Tol. et Cod. Mar. ana: apud Florez, hic et in præsentī.

sione veritatis, quam in scribendi exercitio mon-
sit; unde perfectissimis viris compar habetur, quia
quæ de verbo illorum prædicatio seminavit, defen-
sionis hujus custodia præmunivit. Vixit in sacerdotio
temporibus Witterici, Gundemari, et exordiis Sise-
buti regum, annis ferme duodecim.

CAPUT VI.

Joannes in pontificatu e Maximam secutus Ec-
clesiam Cæsaraugustanæ sedem ascendit. Primo Pater
monachorum, et ex hoc præsul factus in regimine
populorum; vir in sacris litteris eruditus, plus ver-
bis intendens docere, quam scriptis; tam largus et
hilaris dato, quam hilaris et vultu. Unionem nam-
que spiritus Dei, qua forebatur interius, tam largi-
tate muneris, quam habitudine vultus adeo præfere-
bat, ut et datum gratia commendaret, et non datum
gratia excusaret. In ecclesiasticis officiis quædam
elegantè et sono et oratione composuit. Annotavit
inter hæc inquirenda paschalis solemnitatis tam sub-
tile atque utile argumentum, ut lectori et brevitatis
contracta, et veritas placeat patefacta. Duodecim an-
nis tenuit sedem honoris, adeptus vitam gaudio, ad
quam anhelavit desiderabili voto. Substitit in sa-
cerdotio temporibus Sisebuti et Suintiliani regum.

CAPUT VII.

Helladius post Aurasium sedis ejus adeptus est lo-
cum. Hic cum regie aulæ illustrissimus, publicarum-
que [Tol., publicanusque] rector existeret rerum,
sub seculari habitu monachi votum pariter explebat
et opus. Nam ad monasterium nostrum (illud
Agaliense dico, cujus me susceptio monachum tenuit,
quod munere Dei perennisque ac patentis sanctitatis
decore et opinabile cunctis et palam est totis) cum
sepe discursantium negotiorum ductus itinere per-
veniret, remota clientum sæculique pompa decoris,
adco monachorum peculiaritatibus inhærebat, ut tur-
mis junctus eorum, stipularum fasciculos ad ciba-
rum deportaret. Cumque inter decorem insolentiam-
que sæculi, solitudinis et amaret et sectaretur arcana,
celeris fuga, relicta omnibus quæ esse aoverat mun-
di, ad id sanctum monasterium, quod frequentave-
rat voto, venit permansurus optabili usu. Ibi factus
monachus Pater, meritis studiisque sanctis et vitam
monachorum debite rexit, et statum monasterii totius
communis vel divitiis contulavit. Ex hoc fessis pene
senio artibus ad pontificatus apicem evocatur; et
quia vocaretur vi coactus [Tol., vi coactatus], pari-
ter et ignotus, illiæ majora virtutum exempla quam
monachus decit, quia statum mundi, quem contem-
puit virtute, magna perhibetur rexisse discretionè. Mi-
serationes, elemosynarumque copias tam largiter

* Exstat apud nos manuscripta ejus epistola ad
quemdam Froganem Judæorum partes foventem.
Vidit eam aliquando ipse Joan. Bapt. Pérez, et ha-
buit transcriptam ex vetusto Cod. Biblioth. sancti
Laurentii, eamque annotavit. Ex illa licet brevi id
quod scribit hoc loco sanctus Hildefonsus, facile
confirmatur; nempe in arguendo et reprehendendo
acerrimum, in scribendo verò parum accuratum ex-
stitisse.

† Joannes frater Braulionis, infr., cap. 12.

egenis intulisse probatur, ac si de illius stomacho
putasset inopum et artus descendere, et viscera con-
foveri. Scribere renuit, quia quod scribendum fuit,
quotidianæ operatiõnis pagina demonstravit. Me, ad
monasterium rediens memoratum, ultimo vitæ suæ
tempore Levitam fecit. Senex obiit; decem et octo
annis sacrum regimen tenuit. Temporibus Sisebuti,
Suintiliani, et exordiis Sisenandi regum beatus ba-
bitus fuit; qui post beatorum gloriam celestis regni
bona plenus senectute præmeruit.

CAPUT VIII.

Justas Helladii discipulus, illique successor innox
est: vir habitudine corporis, ingenioque mentis deco-
rus, atque subtilis, ab infantia monachus; ab Helladio
ad virtutem monasticæ institutionis assatim educatus
pariter et instructus, in Agaliensi monasterio tertius
post illum rector est factus. In pontificata autem
mox illi successor inductus, vir ingenio acer et elo-
quio sufficiens, magna spe profuturus, nisi hunc ante
longævam vitam dies abstulisset extrema. Scripsit
ad Richilanem, Agaliensis monasterii Patrem, epi-
stolam debita et sufficienti prosecutione constructam,
in qua patenter astruit susceptum gregem relin-
quere penitus non debere. Exstitit rector annis tribus:
tempore Sisenandi obiit, qui rex post hunc die mona-
decima defunctus abscessit.

CAPUT IX.

Isidorus post Leandrum fratrem Hispalensis sedis
provinciae Bæticæ cathedram tenuit: vir decore si-
mul et ingenio pollens; nam tantæ jucunditatis af-
fluentem copiam in eloquendo præmeruit, ut ubertas
admiranda dicendi ex eo in stuporem verteret au-
dientes, ex quo audita his qui audisset, non nisi
repetita sæpius commendaret. Scripsit opera et exi-
mia, et non parva, id est, librum de Genere officio-
rum, librum Proemiorum, librum de Ortu et Obi-
tatu Patrum, librum Lamentationis, quem ipse Synony-
morum vocavit, libellos duos ad Florentinam sororem
contra nequitiam Judæorum, librum de Natura rerum
ad Sisebutum principem, librum Differentiarum, li-
brum Sententiarum. Collegit etiam de diversis au-
ctoribus, quod ipse cognominat, secretorum Expo-
sitiones sacramentorum: quibus in usum eongestis,
idem liber dicitur Questionum. Scripsit quoque in
ultimo ad petitionem Braulionis Cæsaraugustani epi-
scopi librum Etymologiarum, quem cum multis annis
conaretur perficere, in ejus opere diem extremum
visus est conclusisse. Floruit temporibus Reccardi,
Liuvanis, Witterici, Gundemari, Sisebuti, Suintil-
lanis, et Sisenandi regum, annis fere quadraginta

e De Maximo Isidorus, de Viris illustribus, esp. 46.

d Ita Tol. Cod. et Florez. Editio Matrit., adit.

e Subscribit in iv concil. Tolët. ann. 5 Sise-
bandi.

f Bis legitur in Edit. omn. Nos in Ms. Tol. legi-
mus his, quod non cohæret, nisi male scriptum di-
camus his pro is in nominandi casu: quæ lectio
omnibus esset probanda, nisi placeret eis pro is
conjectari.

tenens pontificatus honorem, insignemque doctrinæ A et sanctæ gloriæ pariter et decorem.

CAPUT X.

Nonnitus post ^a Joannem in Gerundensi sede pontifex accessit, vir professione monachus, simplicitate perspicuus, actibus sanctus, non hominum distina deliberatione, sed Dei per homines celeri definitione in pontificatum ascitus, adhærens instanter obsequiis sepulcri sancti ^b Felicis martyris. Rexit Ecclesiam Dei meritorum exemplis amplius quam verborum elictis. Hic et in corpore degens, et in sepulcro quiescens, fertur salvationis operari virtutes. Substitit temporibus Suintilianis et Sisenandi regum.

CAPUT XI.

^c Conantius post ^d Maurilianem Ecclesiæ Palentinæ B sedem adeptus est, vir tam pondere mentis quam habitudine speciei gravis, communi eloquio faundus, et gravis [Tol. gratus], ecclesiasticorum officiorum ordinibus intentus et providus, nam melodias soni multas noviter edidit. Orationum quoque libellum de omnium decenter conscripsit proprietate Psalmorum. ^e Vixit in pontificatu amplius triginta annos, dignus habitus fuit ab ultimo tempore Witterici per tempora Gundemari, Sisebuti, Suintilianis, Sisenandi et Chinthike regum.

CAPUT XII.

^f Braulio frater Joannis in Cæsaraugusta decedentis adeptus est locum; vir sicut germanitate conjunctus, ita non minimum [Al., nimium] ingenio minoratus. Clarus et iste habitus canoribus, et quibusdam opusculis. Scripsit ^g Vitam Æmiliani cujusdam monachi, qui memoriam hujus et virtutem illius sancti viri suo tenore commendat pariter et illustrat. Habuit sacerdotium ferme viginti annis: quibus expletis, clausit diem vitæ presentis. ^h Duravit in regimine temporibus Sisenandi, Chintilæ, Tulganis et Chindasvinthi regum.

CAPUT XIII.

ⁱ Eugenius discipulus Helladii, collector et consors Justii, pontifex post Justum accedit, ab infantia monachus, ab Helladio cum Justo pariter sacris in monasterio institutionibus eruditus. Hunc secum Helladius a monasterio tulit ad pontificatum tractus, qui rursus ab eo clericalibus institutus ordinibus, sedis

^a Joannem Biclarcensem abbatem, de quo Isidorus, D cap. 44.

^b Felix Gerundensis martyr, de quo Prudentius, in xviii Martyr., et Eulogius.

^c Conant. in Concil. Tolet. ann. 656.

^d Maurila subscribit in iii concil. Tolet. Episcopus Palentinus, non Amalensis, ut in impressis.

^e Itaque moritur circa annum 638.

^f Ad quem scribit Isidorus.

^g Exstat manuscripta.

^h Itaque moritur circa annum 646.

ⁱ Eugenios archiepiscopos Toletanos videntur Gothi cognovisse duos tantum. Itaque secundum, sive alterum vocant Hildefontus, Julianus et Felix illum quem nos tertium. Temporis enim vetustas oblivione obruerat Eugenium primum martyrem a Dionysio Arcopagita Toletanis missum, de quo meminit Ilduinus abbas, et sancti Gerardi Vita, et consors denique Ecclesia Parisiorum atque Toletano

ejus post illum tertius rector accessit. Et bonum meritum senis, qui duobus discipulis sanctisque filiis Ecclesiæ Dei hæreditatem meruit relinquere gubernandam. Idem Eugenius moribus incessuque gravis, ingenio callens. Nam numeros, statum, incrementa, decremентаque, cursus recursusque lunarum tanta peritia novit, ut considerationes disputationis ejus auditorem et in stuporem verterent, et in desiderabilem doctrinam inducerent. Vixit in sacerdotio fere undecim annis, regnantibus Chintila, Tulganc et Chindasvintho regibus.

CAPUT XIV.

Item Eugenius alter post Eugenium pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ regie clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fuga urbem Cæsaraugustanam petens, illic martyrum sepulcris inhæsit, ibique studia sapientiæ et propositum monachi decenter incoluit; unde principali violentia reductus, atque in pontificatum ascitus, vitam plus virtutum meritis quam viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed valide fervescens spiritus virtute; studiorum bonorum vim persequens, cantus pessimis usibus vitiatos melodiæ cognitione correxit, officiorum omissos ordines curamque discrevit. Scripsit de sancta Trinitate libellum et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum, qui Libyæ et Orientis partibus mitti quantocius poterat, nisi procellis resultantia fræta incertum pavidis iter viatoribus distulissent. Scripsit et duos libellos, unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos, qui ad multorum industriam ejus ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Libellos quoque ^j Dracontii de Creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit, subtrahendo, immutando, vel meliora conjiciendo, ita in pulchritudinis formam coegit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo, semiplenum opus visus est reliquisse, iste et sex dierum recapitulationem singulis versiculis renotavit, et de die septimo, quæ illi visa sunt, eleganter dicta subjunxit. Clarus habitus fuit temporibus Chindasvinthi et Recesvinthi regum,

D rum. Anno tandem Christi 1148, Raymundus archiepiscopus Toletanus ad concilium Rhemense profectus, in Eugenii monumentum Lutetiæ incidit, et rei gestæ historiam sepulcricque locum nostris primus nuntiavit. Nuper autem Philippus secundus rex Hispaniarum religiosissimus, hujus sancti Eugenii martyris corpus ex Gallia ad se allatum anno 1565 celeberrima pompa excepit, et Ecclesiæ donavit Toletanæ.

^j De Dracontio Isidorus, cap. 57. Dracontius porro poeta, cujus hic fit mentio, jam diu fertur impressus, non tamen ut fuerat ab Eugenio emendatus; sed hanc Eugenii emendationem vidi in illo vetusto Codice Ruicii Azagrii, cujus supra mentionem feci. Et hic Dracontius, ut ab Eugenio emendatus fuit, editus sæpius est; primum a doctissimo Sirmondo, deinde in PP. Biblioth., tandem a nobis. (Vid. *l. c.*, et *Patrologiæ tom. LX.*)

fere duodecim annis tenens dignitatem simul et gloriam sacerdotis, sicque post lucis mundialis occasum in basilica sanctæ Leocadiæ tenet habitationem sepulcrum. Hæcæque Hildephonsus.

APPENDICES.

APPENDIX PRIMA.

S. HILDEFONSO OPERA DUBITANTER ASCRIPTA.

MONITUM.

Quæ dubia dicimus, lector optime, illa opera velimus intelligas, quæ aliquando non sine probabili ratione sancti doctoris credita sunt; quamvis procedente tempore, scriptisque ad justum criterium diligentius examinatis, potiora momenta deprehenderint viri docti, quare ipsa sancto doctori abjudicanda putaverint. In his primum locum damus opusculo de Parturitione beatæ Mariæ virginis, et ejus perpetua virginitate, pauca de eo præfatur, quoniam habemus super ejus legitimo auctore animadversiones eruditiss. viri Joannis Mabillonii (*Sæcul. II Act. SS. ordin. S. Bened. in observ. ad Vitam sancti Hildephonsi*), quem excubere operæ pretium duximus cum Luca D'Achery, tomo I sui Spicilegii, fol. 43 novæ Editionis, per Ludovicum de la Barre correctæ et expurgatæ.

Franciscus (inquit) Feu-ardentius, theologus Parisiensis, in Bibliotheca Patrum nonnulla Hildephonsi opuscula vulgavit: in his librum de Virginitate sanctæ Mariæ contra tres infideles, cujus hic prologus: *Deus, lumen verum, etc.*, et initium: *O Domina mea! Dominatrix mea, etc.* Cui libro alium Hildephonsi itidem attributum subjecit, de perpetua Virginitate sanctæ Mariæ, et ejus parturitione cum hæc exordium: *Quamvis omnium Ecclesiarum virginitas, etc.* Primum libellum esse Hildephonsi, posteriorem vero Ratherti abbatis Corbeiensis certissimis deprehendimus argumentis. Hildephonsus librum de Virginitate testimonium Veteris ac Novi Testamenti plenum edidit, inquit Cixilanes, qui dicendi modus in priore libro evidenter, non in posteriori, apparet. Præterea Hildephonsus, auctore Juliano, librum de Virginitate scripsit contra tres infideles, et quidem contra Jovinianum, Helvidium, et Judæos; quemadmodum ex Quirici epistola, quæ præfixa est operibus Hildephonsi in ms. Codice, manifestum est. Atqui Hildephonsus eodem omnino intellectu nomine tenus in priore hoc libro interpellat et exagitat; in posteriore vero libro alius omnino questionis status: Patrum testimonia passim in confirmationem adducuntur, quos inter laudantur et citantur Gregorius Magni Moralia, Augustinus, Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, Petrus Ravennas, aliique, quos ne salutat quidem in opere suo Hildephonsus. Denique magna est inter utrumque opus styli diversitas. Hildephonsus conglobatis synonymis adversarios urget; Rathertus majori sententiarum gravitate, qui modus senem decebat, in posteriori libro procedit, opusque suum dedicat abbatissæ et sanctionibus beatæ Mariæ apud Suessionas, ubi educatus fuerat, quod ex operis inscriptione postea referenda patebit. Unde eas matres et matronas charissimas sæpe appellat.

Non ergo Hildephonsus, sed Rathertus posterioris istius libri auctor censendus est. Hujus tempore emerit controversia quædam inter catholicos de modo quo beata Maria Christum peperit. Eum naturali et communi cæterorum hominum via et lege natum asserebant nonnulli; alii contra, quos inter Rathertus, reclamabant. Quæstio ista in Germania orta est, uti docet Ratramnus Corbeiensis monachus, Ratherti sententiæ contrarius, in libello quem de hoc argumento composuit, et cuidam sibi ignoto (non proinde Ratherto monasterii sui abbati) inscripsit. Ratramno respondere videtur Rathertus fratrum nomine adversarios appellans his verbis: « Sed quia quorundam nunc fratrum rursus impudica quasi percunctatio laborat temeritas, decrevi ad vos, matronæ Christi, de iis scribere, quæ ipsi curiosius contra ejus puritatem quam religiosius conantur explorare. » Et ut statum controversiæ intelligas, « Non dico, » inquit, quod dicant virginitatem amisisse, quæ nascens virum, virgo concepit, virgo peperit, et virgo permansit; sed quia id ipsum quod confitentur negant, dum dicunt eam communi lege naturæ filiam edidisse. »

Hinc apparet magna inter utrumque Hildephonsi et Ratherti opus diversitas. Hildephonsus agit Contra tres infideles; Rathertus Adversus fratres. Hildephonsus arguit Helvidium, et Judæos virginitatem Deiparæ pernegantes; Rathertus catholicos theologos eandem Deiparæ virginitatem admittentes, at non recte explicantes, ut qui Mariam dilatatis virginalibus claustris Christum peperisse dicerent, quod certe jam valuerat Jovinianus, quem Hildephonsus impugnat. Rathertus opus suum in duos partitus est libros, sanctionibus Suessionibus nuncupatos hac inscriptione, qualis in apographis Corbeiensibus reperitur: « Venerabili matronæ Christi una cum sacris virginibus Vesona [*Leg. Suessona*] monastico degentibus P. R. (id est, Paschasius Rathertus) monachorum omnium perpiscena. » Hanc inscriptionem si vidisset Feu-ardentius, Ratherto sine dubio proprium ac germanum fetum tribuisset. Post hæc sic liber incipit: *Quoniam omnium Ecclesiarum, etc.*, quæ in Bibliotheca Patrum habentur ad medium usque libellum. Nam ab eo loco ubi legitur hæc nota: *Hic aliquid desideratur, Codices mss. ab Editis omnino discrepant, substituantque partem sermonis Hildephonsi ascripti, qui inter editos de Purificatione sanctæ Mariæ inscribitur; secundus vero Ratherti liber est ipsa Homilia quæ in impressis predicto sermonei subijcitur cum hoc exordio. Inter sanctarum Scripturarum eloquia, etc.*

Hucusque Acheryus et Mabillonio; quibus satis aperte evincitur hujus opusculi auctorem longe alium fuisse ab Hildephonso nostro; cui nos sententiæ libenter subscribimus. Unum tantum habemus quod lectorem hoc loco moneamus: Mabillonii superiora argumenta ex eo pondus præcipue desumere, quod vix in dubium revocari potest, nempe unicum de Virginitate opusculum fuisse ab Hildephonso conscriptum, illudque tot singularibus notis distinctum, prout ex Juliano et Cixilo accipimus, ut facile a quocunque alio secerni